

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT
HJULSTA EKHAGAR
2000-12-21

1 (13)
231-7893-99

Naturreservatet

Hjulsta ekhagar

Enköping kommun

- Länsstyrelsens beslut
- Syfte med reservatsbildningen
- Beskrivning av reservatet
- Reservatsföreskrifter
- Ärendets beredning
- Sändlista
- Bilagor

Till enligt
SÄNDLISTA

Bildande av naturreservatet Hjulsta ekhagar i Enköpings kommun och fastställande av skötselplan

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Länsstyrelsen förklarar, med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken, Hjulsta ekhagar som naturreservat med föreskrifter enligt nedan och skötselplan enligt bilaga A. Reservatets gräns anges på bifogad karta, bilaga C.

För att trygga ändamålet med naturreservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 § § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla för reservatet, se nedan under rubriken RESERVATSFÖRESKRIFTER.

Ordningsföreskrifter utfärdade med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken skall gälla omedelbart, även om de överklagas.

Länsstyrelsen meddelar med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken, bestämmelser för förvaltningen av reservatet genom att fastställa den till beslutet bifogade skötselplanen, bilaga A. Länsstyrelsen skall vara förvaltare av reservatet.

Beslutet skall kungöras i Uppsala läns författningssamling.

SYFTE MED RESERVATSBILDNINGEN

Huvudsyftet med reservatsbildningen är att:

- skydda läderbagge och andra arter som är beroende av gamla lövträd, samt bevara och återskapa dess livsmiljöer.

Syftet med reservatsbildningen är även att:

- bevara biologisk mångfald och värdefulla naturmiljöer genom att bevara och återskapa livsmiljöer för värdefulla arter som framförallt är knutna till betade ekhagar.

BESKRIVNING AV NATURRESERVATET - GRUND FÖR BESLUTET

Administrativa data

Naturreservatets benämning:	Hjulsta ekhagar
Objektsnummer:	03-02-076
Kommun:	Enköping
Församling:	Enköpings-Näs
Fastighet:	Hjulsta 3:1 (del av)
Markägare:	xxxx xxxx
Förvaltare:	Länsstyrelsen Uppsala län
Lägesbeskrivning:	Reservatet är beläget strax norr om Hjulstabron, på båda sidor av väg 55, ca 15 km söder om Enköping. Läget framgår av bifogad översiktskarta, se bilaga B.
Gräns:	Området omfattar land som markerats med heldragen linje på bifogad reservatskarta, bilaga C.
Area:	Totalt: 23 ha
Topografisk karta:	11 H Enköping SV
Ekonomisk karta:	117 03 Hjulsta
Koordinat i rikets system:	x = 1568075; y = 6602293
Koordinat enligt naturvårdsregistret:	11H 0d 22 31
Beteckning enligt Natura 2000:	SE0210165
Markslag och naturtyp efter restaurering:	Betad ekhage ..... ca 20 ha Strandäng..... ca 1,6 ha Strandskog..... ca 1,4 ha

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT
HJULSTA EKHAGAR
2000-12-21

4 (13)
231-7893-99

Naturtyper enligt Natura 2000*

(före restaurering: Ek-avenbokskog av buskstjärnblommatyp ca 12 ha)
efter restaurering: Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ ca 20 ha
* Naturtyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Prioriterade arter bl a:

- Bred tickgnagare - *Dorcatoma flavicornis* NT
- Brun guldbagge - *Liocola marmorata* VU
- Brungul vedsvampbagge - *Mycetophagus populi* NT
- Brunhuvad spolbagge - *Scaptia fuscata* NT
- Cryptarcha undata* (skalbagge) NT
- Ekmulmbagge - *Pentaptychus testaceus* VU
- Eucnemis capucina* (skalbagge) VU
- Gulbent kamklobagge - *Allecula morio* VU
- Ljusfläckig vedsvampbagge - *Mycetophagus piceus* NT
- Läderbagge - *Osmoderma eremita* EU, IUCN, VU, §
- Kardinalfärgad rödrock - *Ampedus cardinalis* VU
- Mulmknäppare - *Elater ferrugineus* VU
- Mörk ögonbagge - *Euglenes oculatus* NT
- Orange rödrock - *Ampedus nigroflavus* NT
- Plegaderus caesus* (skalbagge) NT
- Prionocyphon serricornis* (skalbagge) NT
- Rödpalpad rödrock - *Ampedus hjorti* NT
- Skeppsvarvsfluga - *Lymexylon navale* VU
- Större svampklobagge - *Mycetochara axillaris* NT

- Gul dropplav - *Cliostomum corrugatum* NT
- Hjälmbrosklav - *Ramalina baltica* NT
- Parknål - *Chaenotheca hispidula* VU
- Rödbrun blekspik - *Sclerophora coniophaea* NT
- Rosa skärelav - *Schismatomma pericleum* NT
- Skuggorangelav - *Caloplaca lucifuga* NT

- Jättekamskivling - *Amanita ceciliae* NT
- Oxtungsvamp - *Fistulina hepatica* NT
- Vedtratts-kivling - *Clitocybe lignatilis* NT

Filthättemossa - *Orthotrichum urnigerum* NT

- Blåsippa - *Anemone hepatica* §
- Gullviva - *Primula veris* §

EU.....Arten ingår i EU:s art- och habitatdirektiv.
IUCN .....Arten är förtecknad i IUCN:s globala rödlista över djur
VU, NT.....Arten är rödlistad i Sverige; VU = sårbar och NT = missgynnad.
§ .....Arten är fridlyst i Sverige.

Naturförhållanden

Hjulsta ekhagar gränsar mot Mälaren i söder och mot åkermark i norr. I väster avgränsas reservatet mot en gammal körväg och en rationellt brukad barrblandskog. Riksväg 55 leder rakt igenom reservatet, som därför är uppdelat i en östlig och en västlig del. Reservatet domineras av småkuperad betesmark, framförallt ekhage med inslag av hassellund. Här finns flera fornlämningar. Området är utan tvekan ett av de finaste ekområdena i Uppsala län. Dess värde stärks dessutom av att det i omgivningarna finns ytterligare ek- och ädellövområden med utomordentligt höga naturvärden, särskilt vad gäller vedlevande insekter och epifytiska lavar.

Den östra delen av reservatet är en välbetad hage med glest, fritt stående, grova ekar. De äldsta ekarna hittar man nästan uteslutande i den östra delen. Det finns 25 ekar grövre än 250 cm i omkrets. Vissa ekar är gamla och har håligheter med mulm, men det finns även medelålders och unga ekar samt inslag av andra trädslag, såsom björk, asp och en. Längs stranden växer medelålders al, förutom längst i öster där det finns en öppen strandäng med vassbård. Mellan albården och strandängen ligger en tomt. Strandängen består av växtsamhällena tuvtåteläng, fuktäng av högstarrtyp, fräken-starrtyp och blåttåteltyp (sydlig variant). En viss tuvighet ger upphov till en rik flora. I hagens sydöstra hörn växer en samling kvarstående äppelträd. Mot vägen finns flera öppna partier med en mosaik av torrbackar, fuktstråk och buskage. Slån, nypon och hagtorn är gynnade över hela området.

Den västra delen av reservatet har tidigare betats av får och här står flera grova hagmarksekar kvar. Efter hävdens upphörande har området alltmer kommit att domineras av hassel och tätande, yngre ekbestånd. Hasseln bildar på flera ställen små lundpartier. På sydslutningen finns ett värdefullt hasselbestånd med grova buskar. De grova ekarna finner man främst i de östra samt södra delarna. Det finns 36 ekar grövre än 250 cm i omkrets. Flera av ekarna har håligheter. Fristående träd saknas och de flesta stammar skuggas av buskvegetation runt omkring. I söder går en mindre väg i öst-västlig riktning. Den leder till Sundtorp. Vägen kantas av äldre ekar som kan ha utgjort en äldre allé. I norra samt västra delarna är ekarna medelålders och buskskiktet är öppnare med en del våtare partier samt en del enbuskar. Grupper med ung, högväxt asp finns på flera ställen. Inslag av hagmarksträd, som björk och rönn förekommer. I nordöst finns en grupp vildapel samt slån, gränsande till den påträngande granen från norr.

I länets naturvårdsprogram (1987) har reservatet givits ett högt naturvärde (klass II). Motiveringen är ädellövsförekomsterna och lundpartierna, den rikblockiga moränen och hållarna, dess betydelsefulla del i det omgivande landskapet och dess betydelse för vägmiljön samt fågellivet. I Ängs- och hagmarksinventeringen av Uppsala län (1993) har strandängen öster om vägen givits klass 4.

Geologi

Hjulsta ekhagar byggs upp av tre mindre urbergsområden omgivna av sandig-moig morän och glacial lera. Strandängen består av gyttjelera till skillnad från den omgivande åkern som är uppbyggd av postglacial lera. Berggrunden domineras av pegmatit på den östra sidan och gnejs på den västra sidan. På några ställen kan man se berggrunden på öppna hållmarker. I den östra delen är marken svagt kuperad med block och hållar i de mittersta partierna. Även i den västra delens mellersta partier är det kuperat med någon hållmark och öppnare partier.

Djur-, växt- och svampliv

I Hjulsta ekhagar har ett flertal skyddsvärda arter påträffats. Många av dessa arter är knutna till gamla ädellövträd och välhävdat hagmark. Området är rikt på småfåglar med bland annat törnsångare, trädgårdssångare, svarthätta och stenknäck.

Läderbagge återfinns på båda sidor av riksväg 55. Läderbaggen är en mycket ovanlig art, vars larver utvecklas i ihåliga gamla lövträd. Den föredrar gamla ekar, men även bok, ask, lind och apel duger som livsmiljö. Larven är beroende av mulm, vilket är en blandning av murken ved, vedmjöl och andra rester. Läderbaggen är en stor skalbagge, ca 3 cm lång, med en mörkt glänsande ryggsköld och klumpig kroppsform. Den kan kännas igen genom sin doft av läder och larvernas fyrkantigt långsträckta, pelletsliknande exkrementer. Till skillnad från flera andra insektsarter har den en ganska jämn population, d v s den har ingen kraftig variation i antal från år till år. De flesta läderbaggarna (85%) stannar kvar i samma träd under hela sin livstid. Läderbaggen har hittats på flera nya lokaler i Sverige, och Hjulsta ekhagar är ett av de nordligaste fyndområdena. Skalbaggen finns även i andra delar av Europa, varför projektet för att skydda läderbaggen är finansierat av EU, genom LIFE, och innefattar flera länder inom EU.

I de träd som hyser läderbagge finns oftast en rad följearter som har minst lika stort naturvårdsvärde som läderbaggen själv. Bland annat återfinns mulmknäppare i ihåliga träd. Andra skalbaggsarter funna i området är brun guldbagge, ekmulmbagge, *Anytis rubens*, *Mecetophagus piceus*, gulbent kamklobagge, knäpparen *Eucnemis capucina* och kolsvart kamklobagge, vilka alla är knutna till gamla lövträd. Flera arter lever som larver i gamla träd, men behöver pollen och nektar som näringskälla då de blir större. Därför är det viktigt att bevara en tillräcklig mängd buskar.

I det östra området återfinns ett flertal hävdberoende kärlväxter, såsom brudbröd, gullviva, tjärblomster, solvända, jungfrulin, ängsvädd, gråfibbla, fårsvingel och backnejlika. På strandängen växer bland annat gåsört och harstarr. I det västra området har växtligheten dock en annan karaktär och här återfinns man getrams, liljekonvalj, blåsippan, ormbär och trolldruva.

Båda områdena har en rik förekomst av kryptogamer, såsom brun nållav, gul dropplav, rosa skärelav och rödbrun blekspik. I det östra området finns dessutom hjälmbrösklav, skuggorangelav, oxtungsvamp och vaxskivlingar *Hygrocybe sp.* I det västra området återfinns parknål, vedtrattskevling och filthättemossa.

Historisk och nuvarande markanvändning

Enköpings-Näs socken täcktes länge av vatten. De första spåren efter människor är från bronsålder - äldre järnålder. Dagens kulturlandskap har sina rötter i den yngre järnåldern. I den östra delen finns två gravfält från järnåldern (500 f Kr - 1050 e Kr). De har nummer 60 och 61 och tillsammans utgör de 40 synliga fornlämningar där de flesta (32 st) utgörs av runda, fyllda stensättningar. Övriga fornlämningsformer är rektangulära och ovala fyllda stensättningar. Det nordligare gravfältet är 75 x 50 meter och det andra är 110 x 25 - 40 meter. I den nordvästra delen av området väster om väg 55 finns en sentida bebyggelseanläggning med husgrund, vägar mm. Strax nordväst om den befintliga parkeringsplatsen i hörnet mellan riksväg 55 och anslutningsvägen till Sundtorp finns även en osäker stensättning.

Odlingslandskapet är idag omstrukturerat som en följd av den storgodsdrift som bedrivits. Enköpings-Näs socken omtalas första gången år 1303 i samband med ärkebiskoparna Nils Allesons och Olofs visitationsresor. Socknens utveckling under medeltiden är starkt kopplad till adelns expansion. Redan i mitten av 1500-talet var merparten av socknen i adelns ägo och det fanns sju säterier, däribland Hjulsta säteri. Säteriet har växlat ägare sedan 1400-talet. Några av dess ägare har varit släkten Sparre (14-1500-tal), Erik IV:s rådgivare Göran Persson, Carl IX, Ebba Stenbock (1600-tal), släkten Oxenstierna (16-1700-tal), greve F. K. Dohna, släkterna Lagerhjelm, Liljencrantz, von Kantzow, Tamm och Baner.

På 1860-talet var de största delarna av reservatet blandskog. Lövträd var vanligast i de södra och östra delarna. Ungefär vid Hjulstabrons nuvarande västra fäste, låg ett jordtorp kallat Krogen. 100 år senare var skogens utbredning i det största detsamma, även om den var mycket glesare och antagligen betades. Senare har tillkommit några mindre granplanteringar på den västra sidan och resterande delar av denna sida har växt igen. I stort sett hela reservatsområdet planeras kunna betas som trädbevuxen hage respektive strandäng i framtiden.

Reservatet ingår i ett större område, kallat Herrgårdslandskapet, sydväst om Enköping. Området är av riksintresse för kulturmiljövården, enligt 3 kap 6 § miljöbalken.

Intressen för allmänheten

Området är ett trevligt strövområde, men eftersom det går betesdjur där, bör det ej utnyttjas som utflyktsmål i högre frekvens än vad det redan görs idag. På den västra sidan finns en mindre parkeringsplats. Det finns information om fornlämningarna på andra sidan vägen. Det finns inga stigar i reservatet, men en grusväg leder genom det västra området och en mindre körväg leder genom den östra delen. Den sistnämnda vägen går hela vägen upp till Hjulsta säteri. På den västra sidan finns även en privat småbåtshamn, dock utanför reservatet. För övrigt finns inga speciella anordningar.

Eftersom reservatsområdet ligger invid Mälaren är det av riksintresse för friluftslivet enligt 3 kap 6 § miljöbalken. Hela Mälaren med öar och strandområden är även av riksintresse enligt 4 kap 1-2 §§ samma balk på grund av betydelsen för turism och friluftsliv.

Referenser

- Artdatabanken, 2000: Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000.
- Danelsson, K. m.fl. 1997: Hjulstafjärdens norra strandparti. I: Weibull, H. (red) Naturinventering av intressanta kryptogambiotoper. Grupparbete framställt under kursen "Kryptogamer och naturvård" (5p) 1997 avdelningen för floravård, Institutionen för Naturvårdsbiologi, SLU.
- Haglund, E., 1968: Naturvårdsinventering av Enköpings kommunblock
- Hermansson, F., 1999-2000: Manuskript till examensarbete om Hjulstaområdets värden för framförallt läderbagge. Institutionen för Naturvårdsbiologi, SLU.
- Hultengren, S., Pleijel, H. & Holmer, M., 1997: Ekjättar - historia, naturvärden och vård. Naturcentrum AB.
- Kulturnämnden i Enköping, 1993: Från Mälارvik till skogsbygd - landsbygdens kulturmiljöer i Enköpings kommun.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1987: Naturvårdsprogram för Uppsala län. 1. Värdefulla områden för naturvård och rörligt friluftsliv (objekt 81:145). Medd. från planeringsavdelningen 1987 nr 2.
- Länsstyrelsen Uppsala län, 1993: Ängs- och hagmarker i Uppsala län (objekt 81-135). Meddelandeserien 1993 nr 3.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1994: Ekologiskt känsliga områden i Uppsala län (objekt 383). Meddelandeserien 1994 nr 13.
- Möller, H., 1985: Beskrivning till jordartskartan 11 H Enköping SV. Sveriges geologiska undersökning serie Ae nr 28. Karta i skala 1:50 000.
- Antonsson, K. & Jussila, V., 1999: Läderbaggen - ekologi och skötsel av livsmiljön. Broschyr från Naturvårdsverket
- Nilsson, S. G. & Branowski, R., 1994: Indikatorer på jätteträskontinuitet - svenska förekomster av knäppare som är beroende av grova, levande träd. Entomologisk Tidskrift 115: 81-97.
- Ranius, T., 2000: Population biology and conservation of beetles and pseudoscorpions associated with hollow oaks. Doktorsavhandling vid Institutionen för Zoologi, Lunds Universitet.
- Stålhös, G., 1976: beskrivning till berggrundskartan 11 H Enköping SV. Sveriges geologiska undersökning serie Af nr 118. Karta i skala 1:50 000.

Opublicerade uppgifter:

Bengt Ehnström, Håkan Häll, Mats Jonsell, Svante Hultengren och Tommy Lennartsson.

RESERVATSFÖRESKRIFTER

- A. Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken angående inskränkning i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom reservatsområdet
-

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att:

1. bedriva täkt eller annan verksamhet som förändrar reservatsområdets topografi, yt- eller dräneringsförhållanden såsom att gräva, muddra, spränga, schakta, plöja, dämna, nydika, underhållsrensa dike, skyddsdikey eller på annat sätt föra bort vatten, utfylla, tippa, markbereda, bryta stubbar eller utföra annan direkt eller indirekt markbearbetning,
2. uppföra byggnad eller anlägga väg, brygga, parkeringsplats eller annan anläggning med undantag för
  - i skötselplanen angivna anläggningar och anordningar,
3. dra fram mark eller luftledning,
4. framföra motordrivet fordon utanför allmänna vägar och den enskilda vägen till Sundtorp, med undantag för
  - erforderlig körning i samband med brandbekämpning, i jordbruksändamål samt till och från Sjöstugan,
  - vid tillsyn, underhåll och reparation av kraftledningar inklusive stolpar, transformatorhus, jordkablar och kraftcentraler,
5. anordna upplag,
6. använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel,
7. tillföra växtnäringsämnen eller göra andra ingrepp som kan innebära förorening eller annan förändring av marken,
8. anbringa eller upplåta mark för tavla, plakat, affisch, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning med undantag av
  - informations- och fridlysningstavlor om reservatet och fornlämningar,
  - information nödvändig för trafiksäkerheten på riksväg 55,
9. avverka, röja, skogsodla eller utföra annan skogsbruksåtgärd eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar eller annan växtlighet med undantag för

- erforderliga åtgärder enligt skötselplan,
- absolut nödvändiga åtgärder i samband med brandbekämpning,

10. införa för trakten främmande växt och djurart/ras med undantag för

- husdjur i samband med beteshävd,

11. upplåta plats för ridning, camping, orienteringsverksamhet eller liknande arrangemang, uppställning av husvagn, släpvagn eller motordrivet fordon,

Dessutom gäller:

12. föreskrifter nedan under punkt C gällande allmänheten gäller även markägare och innehavare av särskild rätt med undantag för åtgärd som är nödvändig för att kunna bruka och sköta reservatsområdet eller för att kunna utöva sin särskilda rätt, t ex jakt.

B. Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång

---

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att åtgärder vidtas inom området som framgår av till detta beslut bifogad fastställd skötselplan.

C. Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om vad allmänheten har att iaktta inom reservatsområdet

---

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar skall förbud gälla att:

13. gräva, hacka eller på annat sätt skada jordytan,
14. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar,
15. gräva upp eller plocka blommor, gräs, mossor, svampar, lavar eller på något annat sätt bortta eller skada växter eller växtdelar av något slag, med undantag för plockning av matsvamp, frukt och bär
16. fånga, döda eller bortföra djur, föra bort ägg, rom eller bo eller på annat sätt medvetet störa djurlivet,
17. elda,
18. medföra hund eller annat husdjur som ej är kopplad,
19. framföra motordrivet fordon annat än på allmän väg eller på den enskilda vägen till Sundtorp.

ÄRENDETS BEREDNING

Naturreservatet är ett Natura 2000 område och är avsatt som LIFE-objekt. Det ingår i ett projekt för läderbagge. Området är av riksintresse för kulturmiljövård och friluftsliv enligt 3 kap 6 § miljöbalken. Det är även föreslaget som riksintresse för naturvården. Området innehåller många hotade arter.

Förslag till beslut har tagits fram av Länsstyrelsen. Förslag till skötselplan har tagits fram av Tommy Lennartsson, Upplandsstiftelsen på uppdrag av länsstyrelsen. Länsstyrelsen har bearbetat förslaget.

Förslag till beslut och skötselplan har remitterats till mark- och sakägare, Naturvårdsverket, Sveriges Geologiska Undersökning, Skogsvårdsstyrelsen, Lantmäterimyndigheten, nät- och kommunikationsaktörer samt intresseorganisationer och enskilda (se sändlista).

Synpunkter har inkommit från Upplandsstiftelsen, miljönämnden och byggnadsnämnden i Enköpings kommun, Naturvårdsverket, Naturskyddsföreningen i Uppsala län, Entomologiska föreningen i Uppland, Evolutionsbiologiskt centrum vid Uppsala Universitet, Institutionen för Naturvårdsbiologi vid SLU, SGU, Naturskyddsföreningen i Enköping, Vägverket och Telia AB. Deras synpunkter har till största delen implementerats.

I det ursprungliga förslaget var två områden inom reservatets gränser undantagna vissa föreskrifter. Det ena var till för ett eventuellt byggande av en vändplan och breddning av vägen till Sundbytorp i trafiksäkerhetssyfte och för katastrofberedskap. Undantaget togs bort på inrådan från flera remissinstanser och det beslutades att sådana åtgärder ska prövas på normalt sätt. Det andra området var till för markägarens önskemål om att i framtiden kunna bygga ett fåtal mindre boningshus. Detta område bröts ut ur reservatet och skyddas istället som samrådsområde (Samrådsområdet Hjulsta ekhagar, dnr: 231-5942-00).

Intrångsersättning har betalats ut till markägaren för hela området. Intrångsersättningen finansieras till hälften av Naturvårdsverket via vårdanslaget och till hälften med EU:s Life-fond.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT
HJULSTA EKHAGAR
2000-12-21

12 (13)
231-7893-99

Detta beslut gäller från den dag det vinner laga kraft.

Beslutet kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet, se bilaga E eller F.

I den slutliga handläggningen deltog även länsrådet Ulf Henricsson, länsassessor Kerstin Lagerlöf, miljövårdsdirektör Leif Sandin, länsantikvarie Karl Johan Eklund, avdelningsdirektör Mats Hellberg, handläggare på landsbygdsenheten Mikael Lindberg och länsexpert naturvård Jan Lundqvist samt naturvårdshandläggare Maria Forslund, föredragande.

Ann-Cathrine Haglund

Maria Forslund

BILAGOR

- A. Skötselplan
- B. Översiktskarta, skala 1:50 000
- C. Reservatskarta, skala 1:10 000
- D. Skötselplanskarta, skala 1:10 000
- E. Hur man överklagar
- F. Hur man överklagar

SÄNDLISTA

Besvärshänvisning E:

Hjulsta-Gubbudden Vägsamfällighet, 745 92 ENKÖPING (REK+MB)
Vattenfall Sveanät AB, Box 285, 751 05 UPPSALA (REK+MB)
Skanova Networks AB, Box 621, 751 26 UPPSALA (DK)
Naturvårdsverket, 106 48 STOCKHOLM (DK)
Skogsvårdsstyrelsen i Uppsala län, Portalgatan 2 B, 754 23 UPPSALA (DK)
Riksantikvarieämbetet, Portalgatan 2 A, Box 137, 751 04 UPPSALA (DK)

Kjell Antonsson, Länsstyrelsen i Östergötlands län, 581 86 LINKÖPING

Besvärshänvisning F:

Enköpings kommun, 745 80 ENKÖPING
Vägverket, Region Mälardalen, Bo Lewin, Box 1140, 631 80 ESKILSTUNA
Banverket, Östra regionen, Box 1070, 172 21 SUNDBYBERG
Sveriges Geologiska Undersökning, Box 670, 751 28 UPPSALA
Lantmäterimyndigheten i Uppsala län, Box 896, 751 09 UPPSALA
Upplandsstiftelsen, Box 26074, 750 26 UPPSALA
Bergsstaten, Slaggatan 13, 791 71 FALUN
Evolutionsbiologiskt centrum, Uppsala Universitet, Villavägen 14, 752 36 UPPSALA
Institutionen för Naturvårdsbiologi, SLU, Bäcklösavägen 10, 750 07 UPPSALA
Naturskyddsföreningen i Uppsala län, 741 31 KNIVSTA
Naturskyddsföreningen i Enköping, 745 99 ENKÖPING
Upplands ornitologiska förening, 752 58 UPPSALA
Entomologiska föreningen i Uppland, c/o Entomologiska avd. Box 561, 751 22 UPPSALA
Uppsala Svampklubb, 752 40 UPPSALA
kulturmiljöenheten
planenheten
näringslivs- och landsbygdsenheten
rättsenheten
förvaltningspärm
akten
landshövdingen
JL, MF
lager i arkivet (25-ex)

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT
HJULSTA EKHAGAR
2000-12-21

BILAGA A
1 (7)
231-7893-99

Skötselplan för naturreservatet och samrådsområdet Hjulsta ekhagar

SKÖTSELPLANENS SYFTE

Skötselplanen avser främst att ge förvaltaren anvisningar om bevarande av naturreservatets och samrådsområdets naturvetenskapliga värden. Planens mål och riktlinjer är långsiktiga medan åtgärdsförslagen avser en kortare period, ca 10 år. Skötselplanen skall således med bevarat syfte och mål kontinuerligt kunna justeras vid behov. Förslag till ändring av planen skall underställas Länsstyrelsen för godkännande och fastställande.

Planen upprättades år 2000.

SYFTET MED BEVARANDE OCH SKÖTSEL

Huvudsyftet med skyddet av hela området är att:

- skydda läderbagge och andra arter som är beroende av gamla lövträd, samt bevara och återskapa dess livsmiljöer.

Syftet med skyddet av hela området är även att:

- bevara biologisk mångfald och värdefulla naturmiljöer genom att bevara och återskapa livsmiljöer för värdefulla arter som framförallt är knutna till betade ekhagar.

Syftet med enbart samrådsområdet är även att:

- ge en viss kontroll över de verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön inom området

Skötseln av hela området skall leda till:

- att, ett område betade ekhagar med stora naturvärden bevaras för framtiden samt det djur, växt och svampliv som är förknippade med nämnda förhållanden skyddas genom att området hävdas genom framförallt bete och slåtter,
- att, i den mån det inte strider mot bevarandeintressena, allmänhetens möjligheter till naturupplevelser inom området tillåts och med enkla anordningar underlättas.

Länsstyrelsen Uppsala län

POSTADRESS: 751 86 UPPSALA BESÖKSADRESS: HAMNESPLANADEN 3

TELEFON: 018 - 19 50 00 TELEFAX: 018 -19 52 01 E-POST: lansstyrelsen@c.lst.se

POSTGIRO 3 51 73-4 / 6 88 03-6 ORGANISATIONSNUMMER: 202100-2254 (VAT SE202100225401)

BESKRIVNING AV NATURRESERVATET OCH SAMRÅDSOMRÅDET

Administrativa data, naturförhållanden, historisk och nuvarande markanvändning, intressen för allmänheten samt referenser beskrivs i respektive beslut.

BESKRIVNINGAR AV OCH SKÖTSELBESTÄMMELSER FÖR DELOMRÅDEN

Övergripande mål

Reservatet och samrådsområdet skall årligen skötas med bete, i syfte att gynna hagmarksekar, enstaka andra hagmarksträd och –buskar, samt hävdberoende grässvål. En inledande restaurering skall utföras för att åstadkomma detta. Fortløpande betesputsning och röjning skall utföras vid behov. Föryngring av ek bör tillvaratas i samtliga skötselområden.

Beskrivning, skötselmål och föreskrifter för skötsel

Skötselområde A ca 12 ha

Beskrivning: Torr-frisk beteshage med talrika hagmarksekar i olika åldrar: 18 jätteekar (≥ 300 cm i omkrets), 24 grova ekar ($\varnothing=70$ cm eller 220 cm i omkrets - 300 cm i omkrets), 59 medelålders ekar ($\varnothing=18-70$ cm), 82 unga ekar ($< \varnothing 18$ cm). Några hållar och blockrösen, samt ett litet, tidvis vattenfyllt högstarrkärr. Många stora slån- och rosensnår, särskilt i anslutning till rösena. Snåren är delvis på väg ut i de öppna partierna. Rik lavflora på de gamla ekarna. I sydöstra delen gamla fruktträd, varav flera är mulmiga. I södra delen mot Mälaren några albårder som delvis skuggar ek. Hålträdsinsekter i de ekar som har lämplig kvalitet, bland annat finns läderbagge i minst två träd. Skador, eventuellt uppkomna av betesdjur, finns på fyra större ekar (≥ 250 cm i omkrets). Två gravfält finns inom skötselområdet.

Mål: Betesmark med glest stående, solexponerade hagmarksträd, främst av ek, samt glest stående, yngre lövträd som har förutsättningar att bli hagmarksträd, dessutom en del bärande träd och slån- och rosensnår i anslutning till blockrösen. Grässvålen skall vara väl avbetad årligen, så att inte förna ansamlas. Nyetablering av träd bör inte ske där det finns några fornlämningar som kan skadas.

Slutmålet är att hagmarken i genomsnitt bör innehålla:

- 1 - 4 jätteekar (> 300 cm i omkrets)
- 2 - 6 grova ekar (220 (eller $> = 70$) - 300 cm i omkrets)
- 4 - 9 medelålders ekar ($\varnothing = 18 - 70$ cm)

- 10 - 15 yngre ekar ($\varnothing < 18$ cm)

Dessa siffror får ses som en grov målsättning och kan eventuellt behöva justeras i takt med att effekterna av skötseln kan ses. Ekarna varken behöver eller bör stå åldersmässigt jämnt utspridda så att dessa siffror uppnås på varje enskilt hektar. Siffrorna ska ses som en genomsnittlig målsättning för naturreservatets hagmarker som helhet.

Åtgärder: Initialt: Rövning av slån och andra igenväxningsbuskar, dels en del större snår, dels skott och sly som växer ut i gräsyrtorna. Även en del yngre träd tas bort. Syftet är att vidga de öppna gräsyrtorna så att betet blir bättre, vilket hindrar igenväxning i grässvål, runt hagmarksträd och potentiella hagmarksträd. Spara några högar med ekgrenar i solen samt några grova lågor. Översyn av stängsel runt och fällstängsel inom området. Åtgärderna planeras genom snitsling i fält.

Fortlöpande: Årligt bete och eventuell återkommande rövning och betesputsning så att kvalitetsmålet uppfylls. Normalt stängselunderhåll. Döda träd och grövre grenar lämnas i betesmarken, men grenar kan dras ihop till platser där de inte är i vägen för betesdjuren. Partier med slån- och rosensnår ska lämnas orörda under en längre tid, för att gynna bland annat fågel-, småvilt- och insektslivet, men även för att de utgör utmärkta naturliga föryngringsplatser för ek som annars kan ha det svårt eftersom det går betesdjur här. Vissa mindre, lågvuxna slån- och rosensnår kan även sparas runt ekarna som skydd mot betesdjuren. De bör dock ej tillåtas växa helt inpå ekarna. Detta för att förhindra uppkomst av ytterligare betesskador, vilka kan missgynna sällsynta lavar. Eventuellt kan man röja bort några av de yngre alarna mot Mälaren till, eftersom de delvis skuggar ek. De gamla alarna bör dock sparas liksom alar i tillräcklig grad för att fortfarande utgöra en barriär mot trafiken på Hjulstabron.

Skötselområde B ca 2 ha

Beskrivning: Betad öppen strandäng, röjd på al och videbuskar. En tämligen smal vassbård utanför. Något tuvig. Vassen för närvarande avstängslad från betet.

Mål: Öppen betad strandäng med blå bård ut emot vassen. Grässvålen skall vara väl avbetad årligen, så att inte förna ansamlas och tuvorna blir alltför höga. Kan sambetas med skötselområde A.

Åtgärder: Initialt: Stängslet ändras om möjligt så att betesdjuren kan beta ut i vassen. Detta kräver issäkra eller löstagbara stängselstolpar ute i vattnet, i skötselområdets två hörn.

Fortlöpande: Årligt bete och återkommande betesputsning så att tuvbildning motverkas och kvalitetsmålet uppfylls. Som alternativ till betesputsning kan slåtter användas.

Skötselområde C: ca 8 ha

Beskrivning: Före detta beteshage på torr-frisk mark med glest stående hagmarksekar och gamla hasselbuskar. De flesta ekarna finns i de östra och södra delarna. Det finns 9 jätteekar (≥ 300 cm i omkrets), 37 grova ekar ($\varnothing=70$ cm eller 220 cm i omkrets < 300 cm i omkrets), ca 70 medelålders ekar ($\varnothing=18-70$ cm), ca 270 unga ekar ($< \varnothing 18$ cm). Idag ohävdad och igenväxande med bland annat ung hassel och gran, men fortfarande rätt glest. Grupper med asp på flera ställen. Inslag av hagmarksträd som björk och rönn. Tre gamla åkertegar är planterade med gran. Rik lavflora på de gamla ekarna. Hålträdsinsekter finns i de ekar som har lämplig kvalitet, främst i södra delen, längs vägen till Sundtorp. Bland annat finns läderbagge i minst ett träd. Inom skötselområdet finns en sentida bebyggelselämning samt en osäker stensättning. En liten parkeringsplats finns i sydöstra delen.

Mål: Betesmark med glest stående, solexponerade hagmarksträd, främst av ek, samt glest stående yngre träd som har förutsättningar att bli hagmarksträd. Det ska finnas små grupper med gamla och grova hasselbuskar istället för jämt utspridda buskar. Detta för att markvegetationen under hasselbuskarna inte ska bli för tät vilket missgynnar sällsynta marksvampar. Grässvålen skall vara väl avbetad årligen, så att inte förna ansamlas.

Åtgärder: Initialt: Skötselområdet restaureras, huvudsakligen genom att äldre hagmarksträd och hassel huggs fram och öppna gräsytor skapas. På syd- och sydvästsidan av grova ekar röjer man bort all hassel under och framför kronan, men sparar grova hasselbuskar på nordsidan av ekarna förutsatt att de ej tränger upp i ekarnas grenverk. I partier med få eller inga grova ekar sparar man all hassel. Inför röjning av hasselbeståndet i den sydöstra delen måste en biolog som känner till områdets naturvärden vara med vid fältsnitsling. Unga igenväxningsbuskar och träd röjs bort. Spara några högar med ekgrenar i solen samt några grova lågor. Granplanteringen i sydväst avverkas, men den i norr kan sparas som vindskydd. Eventuella potentiella hagmarksträd skall dock gynnas och miljöstödkriterierna måste uppnås, varför vissa granar i norr tas bort. Efter restaurering måste stubbskott, nässlor, etc röjas tills marken är i gott skick. Restaureringen genomförs vid ett tillfälle. Röjgödslings effekter på floran bedöms vara små. Det är önskvärt att få upp ung ek på de gamla granplanteringarna, vilket kan göras genom att självsådda plantor successivt skyddas för bete, eller genom plantering. Lämpligen väntar man med plantering tills det står klart ifall sådan behövs. Stängsel sätts upp runt området. Åtgärderna planeras genom snitsling i fält. Dessutom bör en vattenledning dras under grusvägen och anslutas till pump och vattenkoppar för att förse betesdjuren med vatten. Parkeringsplatsen förbättras, lämpligen genom att lägga på lite grus.

Fortlöpande: Årligt bete och eventuell återkommande röjning och betesputsning så att kvalitetsmålet uppfylls. Normalt stängselunderhåll. Döda träd och grövre grenar lämnas i betesmarken, men grenar kan dras ihop till platser där de inte är i vägen för betesdjuren. Enstaka unga ekplantor skyddas från bete med exempelvis nät, för att utvecklas till hagmarksekar. Parkeringsplatsen underhålls.

Skötselområde D: ca 1,4 ha

Beskrivning: I öster och väster före detta beteshage på frisk mark, med enstaka gamla hagmarksekar närmast vägen, bland annat 3 jätteekar (≥ 300 cm i omkrets). Gränisar mot Mälaren, med en smal strandängsremsa. Området är rätt kraftigt igenväxt med framförallt hägg och, längs stranden, klibbal. Läderbagge förekommer i minst en hålek. I mitten av området finns en före detta blöt slätter- eller betesmark, tidvis översvämmad. Idag med invandrande klibbal, men fortfarande i huvudsak öppen och dominerad av högstarr och älgört. I östra delen finns en smärre tipp för fyllnadsmassor från vägbyggen. Sydöst om området, det vill säga utanför reservatet ligger en liten småbåtshamn.

Mål: Ohävdad mark som runt hagmarksekarna hålls öppen med återkommande röjning. Röjning ca 5 m utanför kronprojektion, samt ytterligare minst 10 m mot söder så att ekarna blir exponerade för södersolen.

Åtgärder: Initialt: Röjning runt gammelekarna ut till ca 5 m utanför kronans projektion. Dessutom öppnas kilar söderut från varje träd, helst ända ut till vattnet, men åtminstone så att stammen blir solbelyst.

Fortlöpande: Återkommande underhållsröjning, ungefär när sly börjar nå halvvägs upp till de nedersta grenvarven.

Bränder

Uppkomna bränder skall släckas.

Vägar

De enskilda och allmänna vägarna inom reservatsområdet får underhållas. Nödvändiga röjningar i anslutning till vägarna får utföras.

Jakt

Jakt är tillåtet så länge det inte stör betesdjur eller utgör annan fara.

Fornlämningar

Fornlämningar bör vårdas på vedertaget sätt som fornlämningsobjekt.

FRILUFTSLIV OCH TURISM

Övergripande mål

Friluftslivet skall gynnas genom att reservatet görs tillgängligt. Information, parkeringsplats och stängselgenomgångar skall bidra till detta.

Information och anläggningar

Parkeringsplatsen, i sydöstra hörnet av skötselområde C, förbättras och underhålls. Vidare uppsätts informationsskyltar som berättar om ekhagarnas värden och historia i Mälarlandskapet, om läderbaggen och andra hålträdsdjur, samt om biotopens och arternas behov av hävd. Informationsskyltarna byts ut när de blir slitna. Skyltar och annat informationsmaterial ska innehålla information om Life-projektet och Life-logon ska finnas med.

Hela reservatet och samrådsområdet kommer att bli lika tillgängligt och tilltalande som den östra delen är idag, men vid behov kan en markerad stigslinga anläggas på ena eller båda sidorna av riksväg 55, eventuellt med särskilda informationsskyltar längs slingan. Om stigslingan görs ska det vara med huvudsyftet att kanalisera besökarna till de delar av reservatet som man vill att de besöker. Informationsskyltar i anslutning till stigslingan skall vara pedagogiska så att läsaren till exempel kan betrakta det som den just läst om.

Gränsmarkeringen skall följa svensk standard, SIS 03 1522. Utmärkningen skall ses över omkring vart femte år, medan stängselgenomgångar inspekteras årligen i samband med normal stängseltillsyn. Komplettering och upprustning görs vid behov.

DOKUMENTATION OCH UPPFÖLJNING

Länsstyrelsen skall dokumentera effekten av utförda åtgärder (såväl initiala som fortlöpande), naturliga förändringar etc. Särskild vikt bör läggas vid hur hålträdsdjur och trädlevande lavar överlever och förmår kolonisera nya träd i takt med att sådana når lämplig kvalitet. Detta eftersom dessa organismgrupper kan betraktas som indikatorer på den typiska ekhagemiljön.

Ett speciellt uppföljningsprogram bör utformas för att dokumentera biotopkvaliteter och arter i relation till skötsel och restaureringsåtgärder. Programmet ska inkludera en återkommande kontroll av ekföryngring samt hur betesskador på unga och gamla ekar ska åtgärdas. Fotografering kan vara ett bra hjälpmedel. Betesskadorna åtgärdas om de tilltar. Målen med projektet bör specificeras så att de blir mätbara och kan följas upp, till exempel bör man formulera uppföljningsbara mål för tillgången på ekar lämpliga

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT
HJULSTA EKHAGAR
2000-12-21

BILAGA A
7 (7)
231-7893-99

för läderbagge. Man kan även studera om andelen död ved har ökat eller minskat, etablering av ekplantor, antal ihåliga träd eller solexponerade grova ekar, mätning av betestryck eller att vissa arter har börjat etablera sig i området. Vid utformning av programmet bör forskare rådfrågas och man bör inte bara se till lokalen som sådan utan se till landskapet som helhet.

Närmare undersökning av insektsfaunan bör uppmuntras, och därför skall tillståndsgivning vara generös till insamling av enstaka exemplar eller delar av olika arter om det behövs för artbestämning av insekter i reservatet eller samrådsområdet, såvida den inte riktar sig mot fridlysta eller särskilt känsliga arter, såsom läderbagge, eller innebär att levande eller döda träd, buskar, grenar etc. skadas. Insamling av enstaka individer har ingen ekologisk betydelse. Det viktigaste är att förhindra att organismernas substrat, exempelvis död ved, förstörs, att fångst med fällor kontrolleras och att inte känsliga arter insamlas. Uppgifter om funna insekter och övriga intressanta arter skall rapporteras till Länsstyrelsen.

SAMMANFATTNING AV SKÖTSELÅTGÄRDER

Restaureringsåtgärder.....	första och ev. tredje året
Åtgärder för uppföljning av restaurering	årligen de första ca. 5 åren
Anordningar för friluftsliv (skyltar & parkering).....	första året
Uppsättning av stängsel och genomgångar	första året
Bete.....	årligen
Betesputsning	vid behov för att hålla marken välhävdat och undvika tuvbildning
Underhållsröjning.....	vid behov
Översyn och underhåll av stängsel och genomgångar	årligen
Översyn och underhåll av gränsmarkering.....	vart 5:e år
Översyn och underhåll av informationstavlor	årligen

FINANSIERING AV SKÖTSELINSATSER

De inledande skötselinsatserna finansieras till hälften av Naturvårdsverket via vårdanslaget och till hälften med EU:s Life-fond. Återkommande finansiering sker med vårdanslaget och miljöstöd. Samrådsområdet finansieras med miljöstöd.

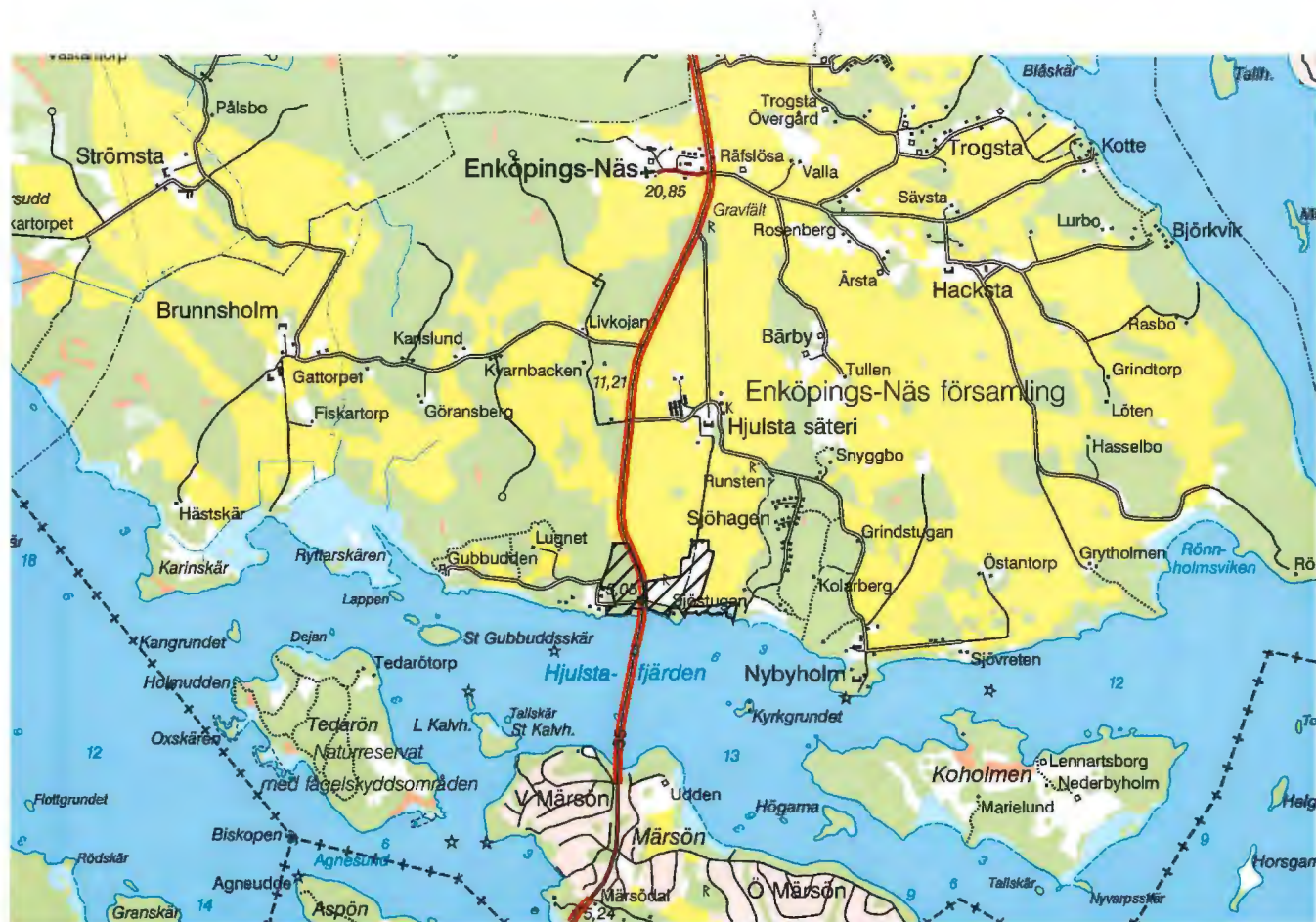
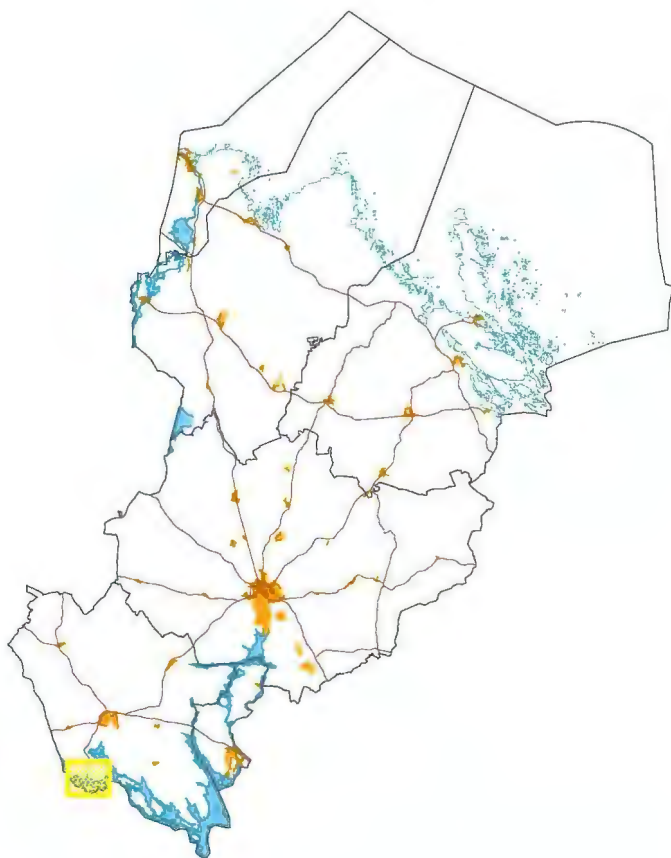
BILAGA B

Tillhör Länsstyrelsens
i Uppsala län förslag
till beslut 2000-12-21

Naturreseptatet Hjulsta ekhagar

Enköpings kommun

Översiktskarta

0 1 2 3 4 5 kilometer

Skala 1:50 000
Utdrag ur gröna kartan.

BILAGA C

Tillhör Länsstyrelsens
i Uppsala län förslag
till beslut 2000-12-21
231-7893-99

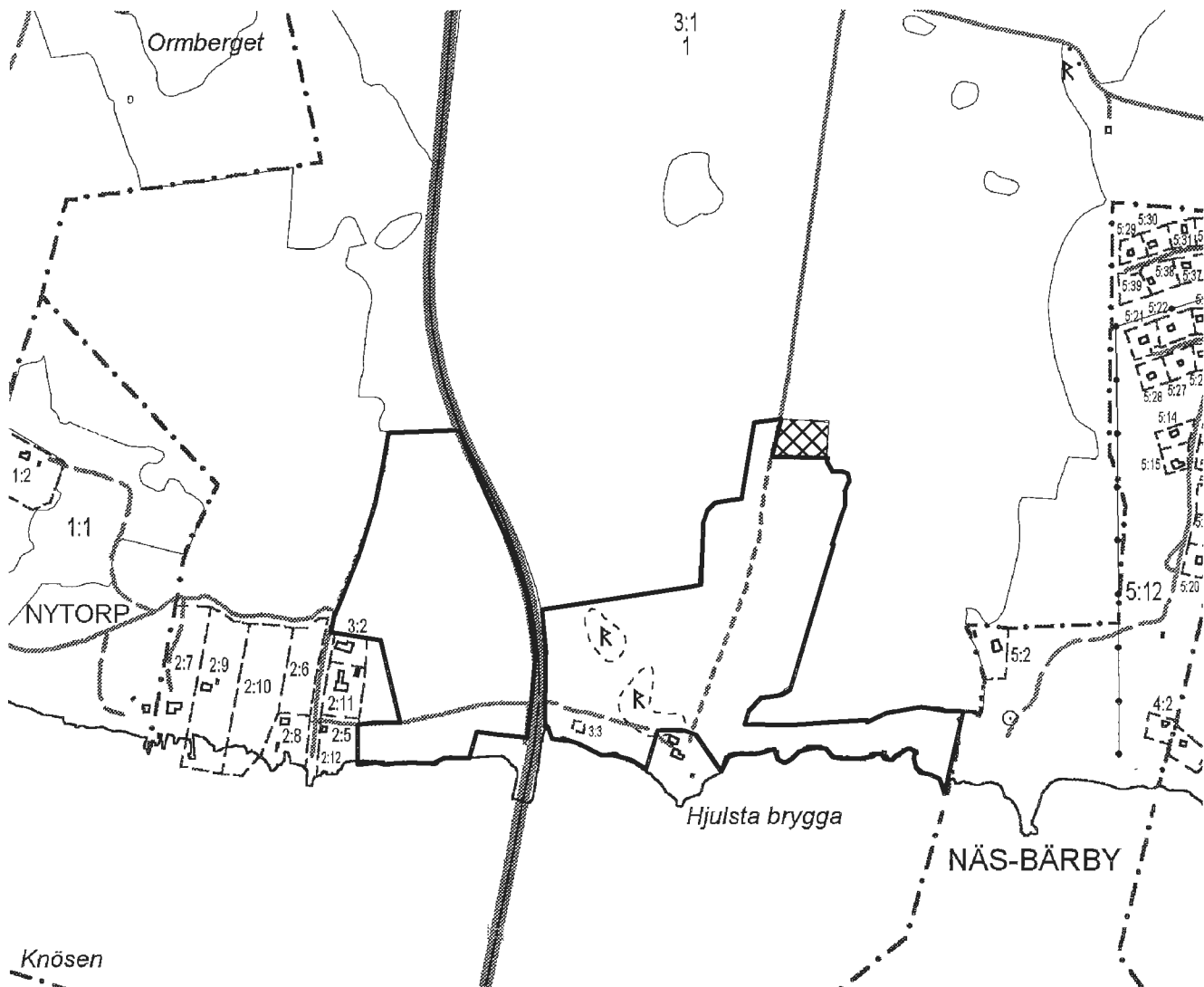
Naturreservatet Hjulsta ekhagar

Enköpings kommun

Reservatskarta

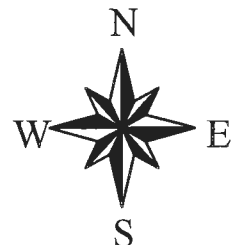
Samrådsområde

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 kilometer

Skala 1:10 000

Utdrag ur ekonomiska kartan 117 03

BILAGA D

Tillhör Länsstyrelsens
i Uppsala län förslag
till beslut 2000-12-21

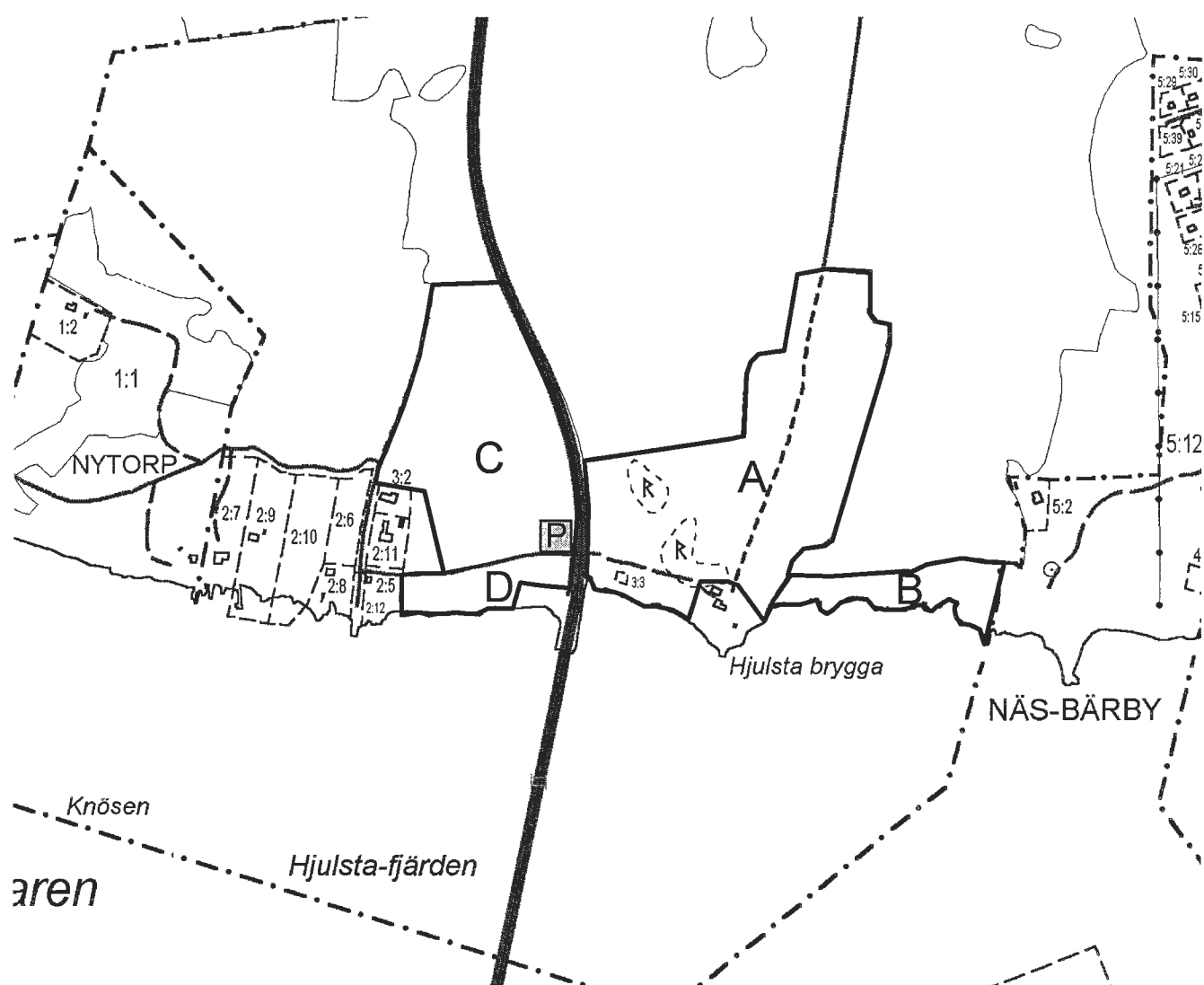
Naturreseptatet Hjulsta ekhagar

Enköpings kommun

Skötselplanskarta

A Skötselområde

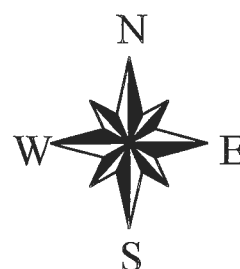
P Parkeringsplats

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 kilometer

Skala 1:10 000

Utdrag ur ekonomiska kartan 117 03.

HUR MAN ÖVERKLAGAR HOS REGERINGEN

Om Ni är missnöjd med Länsstyrelsens beslut kan Ni överklaga detta hos regeringen, miljödepartementet.

Det gör Ni genom att i ett brev till regeringen

- tala om vilket beslut Ni överklagar, t ex genom att ange ärendets nummer (diarienummer) och
- redogöra för dels varför Ni menar att Länsstyrelsens beslut är felaktigt, dels hur Ni anser att beslutet skall ändras.

Ni undertecknar brevet, förtydligar namnteckningen och uppger postadress och telefonnummer.

Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.

Ni kan givetvis anlita ombud att sköta överklagandet åt Er.

Brevet skall lämnas/skickas till Länsstyrelsen och inte till regeringen.

Länsstyrelsens adress och telefonnummer framgår av sidfoten på första sidan av beslutet.

Länsstyrelsen måste ha fått Ert brev **inom tre veckor** från den dag Ni fick del av beslutet, annars kan Ert överklagande inte tas upp.

Om något är oklart, så ring eller skriv till Länsstyrelsen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR HOS REGERINGEN

Om Ni är missnöjd med Länsstyrelsens beslut kan Ni överklaga detta hos regeringen, miljödepartementet.

Det gör Ni genom att i ett brev till regeringen

- tala om vilket beslut Ni överklagar, t ex genom att ange ärendets nummer (diarienummer) och
- redogöra för dels varför Ni menar att Länsstyrelsens beslut är felaktigt, dels hur Ni anser att beslutet skall ändras.

Ni undertecknar brevet, förtydligar namnteckningen och uppger postadress och telefonnummer.

Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.

Ni kan givetvis anlita ombud att sköta överklagandet åt Er.

Brevet skall lämnas/skickas till Länsstyrelsen och inte till regeringen.

Länsstyrelsens adress och telefonnummer framgår av sidfoten på första sidan av beslutet.

Länsstyrelsen måste ha fått Ert brev inom **tre veckor** från den dag beslutet senast tillkännagavs, annars kan Ert överklagande inte tas upp.

Om något är oklart, så ring eller skriv till Länsstyrelsen.